

ศักยภาพการผลิตพืชอาหารสัตว์และเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย

กังวาน ธรรมแสง^{1*} และ วรพงษ์ สุริยภัทร¹

บทคัดย่อ: จากการประเมินความต้องการพืชอาหารสัตว์เพื่อการเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทยในปี 2553 พบว่า มีความต้องการปีละประมาณ 13.11 ล้านตันน้ำหนักแห้ง แต่ผลิตได้เพียงครึ่งหนึ่งของความต้องการ ซึ่งโคและกระบือมีพื้นที่แปลงหญ้าที่ปลูกและทุ่งหญ้าสาธารณะสำหรับใช้เลี้ยงรวมกันแล้วน้อยกว่า 1 ไร่/ตัว เกษตรกรต้องใช้ฟางข้าวและผลพลอยได้ทางการเกษตรต่างๆ และเสริมอาหารข้นในระดับสูง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง จากงานทดลองที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พบว่า การเลี้ยงโคโดยปล่อยแทะเล็มในแปลงหญ้าคุณภาพดี โคระยะรุ่น-สาว สามารถเจริญเติบโตได้ 0.4-0.5 กก./วัน โดยไม่ต้องเสริมอาหารข้น ในโครีต้นระยะต้น-ระยะกลาง สามารถให้ผลผลิตน้ำนมได้ 17-18 กก./วัน โดยเสริมอาหารข้นเพียง 4.5 กก./วัน ในปี 2553 โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้มีการส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยในภาคอีสานกว่า 600 ราย ผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ 78.35 ตัน เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 15,000 บาท/ราย ซึ่งเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ส่วนใหญ่หรือประมาณ 90% ส่งออกต่างประเทศ และในปี 2554-2555 จะขยายการผลิตขึ้นไปอีก โดยเพิ่มจำนวนเกษตรกรเข้าร่วมโครงการประมาณ 1,700 ราย มีเป้าหมายการผลิตเมล็ดพันธุ์จำนวน 110 ตัน คิดเป็นมูลค่าประมาณ 70 ล้านบาท

ความสำคัญของพืชอาหารสัตว์

พืชอาหารสัตว์เป็นอาหารประเภทเยื่อใยหรืออาหารหยาบที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อระบบการย่อยของสัตว์เคี้ยวเอื้อง นอกจากนั้น พืชอาหารสัตว์คุณภาพดียังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และลดต้นทุนการผลิตโดยการลดปริมาณการใช้อาหารข้นที่มีราคาแพง ซึ่งหมายถึงการเพิ่มกำไรหรือเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอีกทางหนึ่ง แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ค่อยเห็นถึงความสำคัญของการใช้พืชอาหารสัตว์คุณภาพดีในการเลี้ยงสัตว์ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลพื้นที่การปลูกหญ้าหรือพืชอาหารสัตว์ที่มีสัดส่วนที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับจำนวนสัตว์ นอกจากการปลูกพืชอาหารสัตว์เพื่อใช้เลี้ยงสัตว์แล้ว การปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่าย ก็เป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่ช่วยสร้างรายได้เสริมให้แก่เกษตรกรได้เป็นอย่างดี

บทความนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยเฉพาะจากกรมปศุสัตว์ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ของประเทศ และจากงานวิจัยและพัฒนาของสถาบันวิชาการต่างๆ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุป และวิจารณ์ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในอันที่จะนำมาซึ่งการพัฒนาทางด้านพืชอาหารสัตว์ของประเทศให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

การผลิตและความต้องการพืชอาหารสัตว์ของประเทศไทย

จากข้อมูลของศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์ รายงานว่า ในปี 2553 ประเทศไทยมีเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ประมาณ 3.59 ล้านครัวเรือน มีพื้นที่ถือครอง 33.25 ล้านไร่ หรือเฉลี่ยประมาณ 9.2 ไร่/ครัวเรือน มีพื้นที่ปลูกหญ้า/พืชอาหารสัตว์ 2.00 ล้านไร่

¹ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี 34190

* Corresponding author: kungwan@agri.ubu.ac.th

(34.84%) พุ่่งหญ่้าสาธาณะ 3.74 ล้านไร่ (65.16%) เมื่อคิดเฉพาะเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์เคี้ยวเอื้อง ได้แก่ โคเนื้อ โคนม กระบือ แพะ แกะ พบว่ามีจำนวนรวมกันประมาณ 1.31 ล้านราย (ตารางรางที่ 1) จะเห็นได้ว่า เกษตรกรจะมีพื้นที่แปลงหญ่้าเฉลี่ย 4.38 ไร่/ราย โดยจำแนกเป็นแปลงหญ่้าที่ปลูก 1.53 ไร่ ส่วนที่เหลืออาศัยพุ่่งหญ่้าสาธาณะอีก 2.85 ไร่ และเมื่อพิจารณาพื้นที่แปลงหญ่้าต่อจำนวนสัตว์ ยกตัวอย่างเฉพาะในกรณีของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อและกระบือที่มีค่าเฉลี่ย 6.44 และ 4.60 ตัว/ราย ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าโค กระบือมีพื้นที่แปลงหญ่้าสำหรับใช้เลี้ยงไม่ถึง 1 ไร่/ตัว ซึ่งจากคำแนะนำทั่วไปคือ เกษตรกรควรมีพื้นที่แปลงหญ่้า 1 หรือ 2 ไร่ต่อโค กระบือ 1 ตัว ในเขตและนอกเขตชลประทาน ตามลำดับ

เมื่อประเมินความต้องการพืชอาหารสัตว์ โดยมีสมมุติฐานว่า โคเนื้อ โคนม กระบือ จำนวนรวม 8.14 ล้านตัว มีน้ำหนักตัวเฉลี่ย 300 กก. กินพืชอาหารสัตว์คิดเป็นน้ำหนักแห้งเฉลี่ย 1.5 % ของน้ำหนักตัว หรือ 4.5 กก./วัน ซึ่งเท่ากับ 1.6 ตัน/ตัว/ปี คิดรวมความต้องการพืชอาหารสัตว์ทั้งหมดเท่ากับ 13.04 ล้านตัน สำหรับแพะ แกะ มีน้ำหนักตัวเฉลี่ย 30 กก. หรือ 10 ตัวเท่ากับโค-กระบือ 1 ตัว มีต้องการพืชอาหารสัตว์ 67,738 ตัน รวมความต้องการพืชอาหารสัตว์เพื่อเลี้ยงสัตว์เคี้ยวเอื้องทั้งหมด 13.11 ล้านตัน ส่วนการประมาณการผลิตน้ำหนักแห้งของแปลงหญ่้าที่ปลูกประมาณ 2.5 ตัน/ไร่ และพุ่่งหญ่้าสาธาณะ 0.5 ตัน/ไร่ จะได้ผลผลิตรวม 6.87 ล้านตัน/ปี ซึ่งยังต่ำกว่าความต้องการอยู่ถึง 6.24 ล้านตัน/ปี หรือผลผลิตที่ได้คิด

เป็นเพียงครึ่งหนึ่งของความต้องการเท่านั้น ดังนั้น การขยายพื้นที่ส่งเสริมการปลูกพืชอาหารสัตว์ และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของแปลงปลูกเดิม ตลอดจนถึงปรับปรุงพุ่่งหญ่้าสาธาณะให้มีผลผลิตและคุณภาพดีขึ้น โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมบทบาทในการบริหารจัดการเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรพิจารณา

การส่งเสริมอาชีพการทำนาหญ่้า

จากรายงานของกองอาหารสัตว์ กรมปศุสัตว์ ในปีงบประมาณ 2552 มีเกษตรกรที่ทำนาหญ่้า 16,589 ไร่ สามารถผลิตเสบียงสัตว์ในรูปหญ่้าสด หญ่้าหมัก และหญ่้าแห้ง ได้รวม 71,826 ตัน/ปี เมื่อคำนวณเป็นน้ำหนักแห้ง (หญ่้าสด หญ่้าหมักคิดที่วัตถุดิบแห้ง 25% และหญ่้าแห้ง 90%) ได้ผลผลิตหญ่้าสดเท่ากับ 13,446 ตัน หญ่้าหมัก 480 ตัน และหญ่้าแห้ง 14,508 ตัน รวมทั้งหมด 28,484 ตัน/ปี หรือเฉลี่ยผลผลิตน้ำหนักแห้ง 1,714 กก./ไร่/ปี ในขณะที่ปีงบประมาณ 2553 ได้ผลผลิตน้ำหนักแห้งรวม 29,700 ตันโดยทั่วไปเกษตรกรขายหญ่้าสดได้ในราคา 1-2 บาท/กก. ขึ้นอยู่กับฤดูกาลและความต้องการของตลาด ส่วนหญ่้าแห้งขายได้ในราคา 4 บาท/กก. สำหรับกองอาหารสัตว์เอง จากสถิติปีงบประมาณ 2544-2552 สามารถผลิตเสบียงสัตว์ได้ผลผลิตน้ำหนักแห้งเฉลี่ย 6,951 ตัน/ปี ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ในกิจการของกรมปศุสัตว์ และใช้ช่วยเหลือเกษตรกรในกรณีเกิดภัยพิบัติน้ำท่วมหรือฝนแล้ง

ตารางที่ 1 จำนวนสัตว์เคี้ยวเอื้อง และเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ ในประเทศไทย ปี 2553

ชนิดสัตว์	จำนวน, ตัว	เกษตรกร, ครัวเรือน	เฉลี่ย, ตัว/ราย
โคเนื้อ	6,426,853	998,150	6.44
โคนม	529,572	20,116	26.33
กระบือ	1,190,886	258,955	4.60
แพะ	380,227	36,753	10.35
แกะ	43,139	5,078	8.50

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์ (2554)

ผลการดำเนินงาน จากรายงานของศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่า มีกลุ่มเกษตรกรทำนาหญ้า 248 กลุ่ม มีสมาชิกรวม 10,086 ราย ได้ผลผลิตน้ำหนักรวม 96,615 ตัน หรือเฉลี่ย 9,579 กก./ราย เกษตรกรมีรายได้รวม 139.8 ล้านบาท เฉลี่ยครัวเรือนละ 16,110 บาท/ไร่ ซึ่งมีรายได้เพิ่มขึ้น 6,118 บาท/ไร่ โดยคิดเป็น 61% ของรายได้ที่เกษตรกรได้รับ

การลดต้นทุนการผลิตด้วยพืชอาหารสัตว์คุณภาพดี

จากการขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เกษตรกรส่วนใหญ่จึงใช้นิยมใช้ฟางข้าวเป็นอาหารหยาบหลักในการเลี้ยงโค-กระบือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูแล้งที่ขาดแคลนอาหารสด สำหรับเกษตรกรกลุ่มที่เลี้ยงโคนและโคนมเป็นการค้า ซึ่งมีจำนวนโคต่อฟาร์มมาก ส่วนใหญ่จะใช้ฟางข้าวเป็นอาหารหยาบหลักตลอดทั้งปี และเสริมอาหารข้นในปริมาณมาก จึงทำให้มีต้นทุนค่าอาหารสูง ซึ่งถ้าเกษตรกรหันมาใช้พืชอาหารสัตว์คุณภาพดีจะลดต้นทุนส่วนนี้ได้มาก ยกตัวอย่างเช่น ฟางข้าวในเขตที่มีการเลี้ยงโคนและโคนมหนาแน่นมีราคาประมาณ 2 บาท/กก. มีโปรตีน 3.6 % และมีเยื่อใยน้อยได้รวม (TDN) 44% ส่วนหญ้าแพงโกล่าแห้งที่กองอาหารสัตว์ส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรปลูกขาย ราคา 4 บาท/กก. ตัดที่อายุ 45 วันมีโปรตีน 10.5 % และ TDN 58 % (WTSP, 2010) เมื่อคำนวณเปรียบเทียบราคาต่อโปรตีน 1 กก. พบว่า โปรตีนจากฟางข้าวและหญ้าแพงโกล่าแห้งมีราคา 55.56 และ 38.10 บาท ตามลำดับ ซึ่งถ้าหากเกษตรกรมีพื้นที่ปล่อยแพะเล็มก็สามารถลดการใช้อาหารข้นได้อย่างมาก ดังงานทดลองที่มหาวิทยาลัยอุบลฯ ซึ่งเลี้ยงโคนมรุ่นสาว โดยปล่อยแพะเล็มตลอดทั้งวันในแปลงหญ้าพาสปาลัมอุบล หญ้าวูซี่ หญ้าชิกแนลลอน และหญ้าจารย์ราดิจิต ใช้เวลา 12 สัปดาห์ในช่วงฤดูฝน โดยไม่มีการเสริมอาหารข้นพบว่า โคนมีน้ำหนักตัวเพิ่มเฉลี่ยต่อวันเท่ากับ 0.51, 0.40, 0.39 และ 0.39 กก. ตามลำดับ (ไมเคิล แฮร์ และคณะ 2546) และอีกงานทดลองหนึ่ง กังวาน และคณะ

(2546) ทำการการทดลองในโครีดนมระยะต้น-ระยะกลาง โดยปล่อยโคแพะเล็มในแปลงหญ้า 3 ชนิด ได้แก่ หญ้าพาสปาลัมอุบล หญ้าชิกแนลลอน และหญ้าจารย์ราดิจิต เป็นระยะเวลา 4 เดือน ในช่วงฤดูฝน (ก.ค. - ต.ค. 2545) เสริมอาหารข้นในอัตรา 1 กก. ต่อปริมาณน้ำนม 4 กก. (โดยทั่วไปแนะนำที่ 1 : 2) ผลการทดลองพบว่า ค่าเฉลี่ยผลผลิตปริมาณน้ำนมที่ปรับค่า 4% ไขมัน (4% FCM) เท่ากับ 18.0, 16.9 และ 17.0 กก./วัน ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า โคยังสามารถให้น้ำนมได้ในระดับสูง และมีความคงทน (persistency) ในการให้นมได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเลี้ยงโคแบบปล่อยแพะเล็มในแปลงหญ้าจะได้ผลดี แต่อาจจะมีปัญหาในการแนะนำให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่จำกัด ซึ่งสามารถแนะนำให้เกษตรกรใช้วิธีเกี่ยวหญ้ามาให้โคกินที่คอก (cut and carry) ก็ได้ อีกทั้งควรขยายพื้นที่การส่งเสริมให้เกษตรกรจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตหญ้าแห้งคุณภาพดีจำหน่าย ดังเช่นงานที่กองอาหารสัตว์ กรมปศุสัตว์ ดำเนินงานมาและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้ ควรมีเข้มงวดในการควบคุมภาพการผลิต และกำหนดราคาซื้อ-ขายตามคุณภาพ เพื่อความเป็นธรรมกับผู้ซื้อ

การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์

วิธีการปลูกพืชอาหารสัตว์โดยใช้เมล็ดพันธุ์ เมื่อเปรียบเทียบกับปลูกด้วยท่อนพันธุ์ หรือการแยกกอปลูก พบว่า การปลูกโดยใช้เมล็ดพันธุ์จะทำได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว และประหยัดกว่า ดังนั้น การส่งเสริมการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ จำเป็นต้องมีเมล็ดพันธุ์เพียงพอสำหรับจำหน่ายให้แก่เกษตรกรด้วย ซึ่งภารกิจในการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์นั้น กองอาหารสัตว์ กรมปศุสัตว์ ได้ดำเนินการและมีการขยายงานนี้มาอย่างต่อเนื่อง ดังตารางที่ 2 จากข้อมูลจากการสำรวจของกองอาหารสัตว์ในปีเพาะปลูก 2549/2550 พบว่าชมรมผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์แห่งประเทศไทยมีเกษตรกรเป็นสมาชิกจำนวน 4,194 ราย อยู่ในพื้นที่ 26 จังหวัด ส่วนใหญ่

อยู่ในพื้นที่ภาคอีสาน และภาคกลาง ประกอบด้วยกลุ่มเกษตรกรจำนวน 103 กลุ่มฯ มีพื้นที่ปลูกทั้งสิ้น 23,534 ไร่ เมล็ดพันธุ์หญ้าหลักที่ผลิตได้แก่ หญ้าลูซี่ หญ้ากินนีสีม่วง และหญ้าอะตราตัม ส่วนเมล็ดพันธุ์ถั่วได้แก่ ถั่วฮามาต้า ถั่วคาวาลเคด และถั่วท่าพระสไตโล สำหรับถั่วมีพื้นที่ปลูกเพียง 1,417 ไร่ หรือคิดเป็น 6 % ของพื้นที่ปลูกเท่านั้น เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ทั้งหมดประมาณ 23.5 ตัน ส่วนใหญ่จะจำหน่ายให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ในประเทศ

อีกหน่วยงานหนึ่งที่มีการวิจัยและพัฒนาพืชอาหารสัตว์มาอย่างต่อเนื่องคือ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยการนำของ Prof. Dr. Micheal Hare และ รศ.ดร.วรวงษ์ สุริยภัทร ซึ่งเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2538 จนถึงปัจจุบัน ในช่วงระยะแรกจนถึงปี 2550 โครงการได้รับทุนวิจัยจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ต่อเนื่องเป็นเงินกว่า 26 ล้านบาท หลังจากนั้นมาเมื่อโครงการฯ มีรายได้จนสามารถพึ่งตนเองได้ สกว. จึงยุติการให้เงินสนับสนุนสำหรับผลงานหลักๆ ของโครงการพอสรุปได้ ดังนี้

ในระยะเริ่มแรก โครงการได้ศึกษาวิจัยพันธุ์หญ้าที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเป็นที่ลุ่ม ดินเป็นดินทราย และเปียกแฉะในช่วงฤดูฝนแต่ดินแห้งอย่างรวดเร็วในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งพบว่าหญ้าพาสพาล์มอุบลมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมดังกล่าว จึงได้ส่งเสริมให้เกษตรกรใน จ.อุบลฯ ปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่าย ต่อมาในปี 2549-2550 คณะฯ ได้จัดตั้งโครงการ Ubon Forage Seeds โดยร่วมมือกับบริษัท Grupo Papalotla ซึ่งเป็นบริษัทผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์จากประเทศเม็กซิโก ได้ให้ทุนสนับสนุนงานวิจัยและรับซื้อเมล็ดพันธุ์จากเกษตรกรในราคาประกัน โครงการได้มีการศึกษาวิจัยพืชอาหารสัตว์พันธุ์ใหม่เพิ่มเติม โดยเฉพาะหญ้าลูกผสมสกุลบราคีเรีย (Hybrid Brachiaria) หญ้าสกุลนี้ที่นิยมปลูกกันมากในประเทศไทยคือ หญ้าลูซี่ และหญ้าชิกแนล ทาง

โครงการได้รับเมล็ดพันธุ์หญ้าลูกผสมบราคีเรียหลายสายพันธุ์ จากศูนย์วิจัยการเกษตรเขตร้อนนานาชาติ ประเทศโคลัมเบีย (International Center for Tropical Agriculture, CIAT) มาทำการทดสอบและคัดเลือก จากการศึกษาพบว่า หญ้ามูลาโท 2 เป็นหญ้าที่มีความเหมาะสมในการปลูกในพื้นที่ดอนของประเทศ สามารถให้ผลผลิตสูง และทนแล้งดีกว่าหญ้าลูซี่ จึงได้ส่งเสริมให้เกษตรกรในภาคอีสานปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่าย นอกจากหญ้า 2 ชนิดดังกล่าวแล้ว ทางโครงการยังได้ส่งเสริมการปลูกหญ้าและถั่วชนิดอื่นๆ ที่ตลาดต่างประเทศมีความต้องการสูง นอกจากนั้นยังพบว่า มีหญ้าลูกผสมอีกสายพันธุ์หนึ่งที่มีศักยภาพสูงกว่าหญ้ามูลาโท 2 โดยเฉพาะความทนทานในสภาพดินแฉะ และให้ผลผลิตเมล็ดมากกว่า ทางโครงการจึงได้ขอจดทะเบียนพันธุ์ที่ประเทศออสเตรเลีย และตั้งชื่อว่าหญ้าเคย์แมน (Cayman) ซึ่งในปีหน้าจะได้มีการให้เกษตรกรนำไปทดลองปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์เพิ่มเติม อีกชนิดหนึ่ง จากรายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินงานของโครงการในปี 2553-2554 ดังแสดงในตารางที่ 3 ซึ่งจะเห็นได้ว่า เกษตรกรที่ปลูกพืชอาหารสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์มีรายได้เฉลี่ยต่อราย และต่อไร่ สูงกว่าการปลูกพืชไร่อื่นๆ หลายชนิด ทั้งนี้ ในปี 2554-2555 โครงการมีเป้าหมายขยายการผลิต โดยเพิ่มเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเป็น 1,700 ราย คาดว่าจะผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ 110 ตัน คิดเป็นมูลค่ากว่า 70 ล้านบาท ซึ่งส่วนใหญ่กว่า 90 % จะส่งออกไปต่างประเทศ โดยโครงการมีวิสัยทัศน์ว่าจะเป็น ศูนย์กลางการผลิตและการส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่มีคุณภาพในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งที่ผ่านมาได้รับการพิสูจน์แล้วว่า เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตโดยเกษตรกรรายย่อยในภาคอีสาน โดยคำแนะนำและควบคุมคุณภาพของโครงการ มีความสะอาด บริสุทธิ์ และมีความงอกสูง เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือของตลาดทั้งในและต่างประเทศ

ตารางที่ 2 การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ กองอาหารสัตว์ ปี 2547 - 2550

รายการ	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550
จำนวนสมาชิก (ราย)	2,793	2,777	3,015	4,194
พื้นที่ปลูก (จังหวัด)	20	23	24	26
จำนวนสมาชิก (กลุ่ม)	42	58	63	103
พื้นที่ปลูกรวม (ไร่)	9,004	12,248	16,643	23,534

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์ (2554)

ตารางที่ 3 ผลการดำเนินงานของโครงการ Ubon Forage Seeds ปี 2553-2554

ชนิดหญ้าและถั่ว	แหล่งปลูก	เกษตรกร ราย	พื้นที่ปลูก ไร่	ผลผลิต กก.	ราคาซื้อ บาท/กก.	รวมเงิน บาท	รายได้เฉลี่ย	
							บาท/ราย	บาท/ไร่
หญ้ามูลาโท 2	ร้อยเอ็ด	59	210	16,169.00	150	2,425,350.00	41,107.63	11,549.29
	สปป.ลาว	321	-	12,073.00	150	1,810,950.00	5,641.59	-
หญ้ากินนีหอมบราซิล	อำนาจ	192	590	36,024.00	70	2,521,680.00	13,133.75	4,274.03
หญ้านิสีมวง	อุบลฯ	56	112	7,050.00	60-65	437,306.00	7,809.04	3,904.52
หญ้าพาสลัมอุบล	อุบลฯ	15	25	771.00	70	53,970.00	3,598.00	2,158.80
ถั่วสโตโลอุบล	อุบลฯ	23	55	6,265.00	80	501,200.00	21,791.30	9,112.73
	รวม	666	992	78,352.00	-	7,750,456.00	-	-
						เฉลี่ย	15,513.55	6,199.87

ที่มา: รายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินงานของโครงการในปี 2553-2554 คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์) ผู้เขียนขอขอบคุณ Prof Dr. Michael Hare ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล

สรุป

ประเทศไทยมีความต้องการพืชอาหารสัตว์สำหรับการเลี้ยงสัตว์เคี้ยวเอื้องประมาณ 13.11 ล้านตันน้ำหนักแห้ง/ปี ซึ่งในปัจจุบันผลิตได้เพียงครึ่งหนึ่งของความต้องการ เกษตรกรส่วนใหญ่จึงต้องใช้ฟางข้าวและผลพลอยได้ทางการเกษตรอื่นๆ มาเสริม ซึ่งอาหารเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีคุณค่าทางโภชนาต่ำ ทำให้ต้องมีการเสริมอาหารชั้นในระดับสูง แม้มีบางงานวิจัยพบว่า ผลพลอยได้ทางการเกษตรบางอย่างมีคุณค่าทางโภชนาสูง เมื่อนำไปเลี้ยงสัตว์แล้วได้ผลดี แต่จนถึงปัจจุบันยังไม่มี การนำไปใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งนี้อาจ

เนื่องมาจากปัญหาความยุ่งยากในการเก็บเกี่ยว การรวบรวม การแปรรูป การเก็บรักษา หรือต้นทุนสูงเกินไป เป็นต้น ทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของเกษตรกร งานวิจัยที่มหาวิทยาลัยอุบลฯ ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า โคนมระยะระยะรุ่นสาว ที่ปล่อยแทะเล็มในแปลงหญ้าคุณภาพดี สามารถเจริญเติบโตได้ 0.4-0.5 กก./วัน โดยไม่ต้องเสริมอาหารชั้น ส่วนโคนมระยะต้น-ระยะกลาง สามารถลดปริมาณการเสริมอาหารชั้นลงได้ครึ่งหนึ่ง โดยโคยังสามารถให้ผลผลิตน้ำนมได้ 17-18 กก./วัน กล่าวได้ว่า ประเทศไทยมีโอกาส มีศักยภาพ ความพร้อม และความเหมาะสม ในการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชอาหารสัตว์ ทั้งในรูปของกลุ่มที่ผลิตหญ้าสด-หญ้า

แห่งจำหน่ายให้แก่ผู้เลี้ยงสัตว์ในประเทศ และกลุ่มที่ผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องมีงานวิจัยและพัฒนาที่เข้มแข็งเพื่อรองรับการขยายตัว ที่ผ่านมามีงานวิจัยด้านพืชอาหารสัตว์ของประเทศไทย ส่วนใหญ่จะเป็นงานวิจัยทางด้านเขตกรรม เช่น วิธีการปลูก การใส่ปุ๋ย การดูแลรักษา ระยะเวลาการตัด ฯลฯ ส่วนงานวิจัยทางด้านโภชนาศาสตร์ เช่น ศึกษาการกิน การย่อยได้ การนำไปประกอบสูตรอาหาร การตอบสนองต่อการให้น้ำ-นม ฯลฯ ยังมีค่อนข้างน้อย ซึ่งงานวิจัยทั้งสองด้านดังกล่าว ควรทำคู่ขนานพร้อมกันไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ และเกษตรกรสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กังวาน ธรรมแสง, ไมเคิล แฮร์, อารีรัตน์ ลุนผา และวรพงษ์ สุริยภัทร. 2546. ผลผลิตโคนมจากการเลี้ยงแบบปล่อยและเลี้ยงในแปลงหญ้าเขตร้อน 3 ชนิด. วารสารเกษตรบางพระ. 39:4 หน้า 58-63.
- ไมเคิล แฮร์, กิตติ วงศ์พิเชษฐ, วรพงษ์ สุริยภัทร, กังวาน ธรรมแสง, สุรัช สุวรรณลี, ประพนธ์ บุญเจริญ, พวนศักดิ์, อารีรัตน์ ลุนผา, กิตติพัฒน์ สายประเสริฐ และวันชัย อินทิแสง. 2546. หญ้าพาสพาล์มอุบล การจัดการและการใช้ประโยชน์. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 43 หน้า.
- ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์. 2554. ข้อมูลและสถิติปศุสัตว์. เผยแพร่ทาง www.dld.go.th
- The Working Committee of Thai Feeding Standard for Ruminant (WTSR). 2010. Nutrient Requirements of Beef Cattle in Indochinese Peninsula, 1st ed. Klung Nana Press Ltd. Khon Kaen. 144 P.